

Наталя Верлос

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри конституційного та трудового права
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3598-2721>
verlosznu@gmail.com

УДК 352:340.134: 340.12

РЕЦЕПЦІЯ У МУНІЦИПАЛЬНОМУ ПРАВІ

АНОТАЦІЯ. Сучасний стан державотворення в Україні супроводжується динамічним процесом реформування системи законодавства у напрямі децентралізації влади, поступовим оновленням інституційного дизайну конституційного механізму публічної влади, виокремленням муніципальної влади як окремого виду публічної влади. Цей процес супроводжується рецепцією окремих ідей, концепцій, доктрин, інститутів і норм муніципальним правом України. Саме дослідження проблеми рецепції в муніципальному праві України є нагальною потребою сьогодення і вимагає від науки доктринального визначення та вироблення якісно оновленого концепту державного будівництва.

Метою статті є дослідження сутності та змісту рецепції як загальнотеретичного та муніципально-правового феномену, визначення доктринальної дефініції рецепції у муніципальному праві крізь призму виділення характерних ознак з урахуванням галузевої специфіки та прогностичних тенденцій розвитку муніципального права.

Встановлено, що сучасні доктринальні підходи до розуміння поняття “рецепція” пропонують розглядати її: по-перше, як сприйняття правом тієї чи іншої держави норм (положень) раніше існуючих держав; по-друге, як процес технічного прийняття відповідними органами державної влади норм права, які текстуально повторюють норми міжнародно-правових; по-третє, як нав’язування (змушування) прийняття норм права однією державою іншій унаслідок певного політичного тиску; по-четверте, як добровільне запозичення норм права певної держави у разі пробільності правового регулювання визначеного кола суспільних відносин.

Доведено, що механізм муніципально-правової рецепції починається зі сприйняття доктринальної ідеї і завершується засвоєнням та ефективним функціонуванням муніципально-правової норми чи інституту.

Пропонується у процесі формування доктринальної дефініції та вироблення системного уявлення про сутність рецепції в муніципальному праві виділяти низку характерних ознак, серед яких: 1) муніципально-правовий феномен і глобальний процес міждержавної взаємодії; 2) у процесі рецепції можуть сприйматися не тільки ідеї, доктрини, норми тощо, а й міжнародно-правові норми; 3) може мати односторонній характер і відбуватися за ініціативи тільки країни-реципієнта або країни-донора, а в деяких випадках двосторонній (країна-донор – країна-реципієнт)

або багатосторонній характер (у процесі сприйняття міжнародно-правових норм); 4) має кростемпоральний характер, що виявляється у сприйнятті, впровадженні та засвоєнні зарубіжного правового матеріалу створеного як у сучасну, так і в історичну епохи; 5) має усвідомлений, вольовий характер, тобто механізм реалізації обов'язково відбувається за ініціативи органів публічної влади на підставі нормативного закріплення; 6) має на меті сприяти розвитку та модернізації муніципального права, але може мати як конструктивні, так і деструктивні правові наслідки.

У результаті проведеного дослідження пропонується розуміти “рецепцію у муніципальному праві” як муніципально-правовий феномен і процес міждержавної правової взаємодії, що має кростемпоральний характер та полягає у можливості чи необхідності сприйняття, впровадження та засвоєння зарубіжних муніципально-правових ідей, доктрин, концепцій, норм, інститутів (міжнародно-правової норми) національною системою права з метою модернізації та розвитку системи місцевого самоврядування.

Ключові слова: рецепція у муніципальному праві; місцеве самоврядування; муніципальна влада; децентралізація; євроінтеграція.

Метою дослідження є вивчення сутності та змісту рецепції як загально-нотеоретичного та муніципально-правового феномену, визначення доктринальної дефініції рецепції у муніципальному праві крізь призму виділення характерних ознак з урахуванням галузевої специфіки та прогностичних тенденцій розвитку муніципального права.

Рецепція як загальнонотеоретичний і правовий феномен

Системне дослідження і створення цілісного уявлення про рецепцію у муніципальному праві передбачає необхідність визначення семантики та етимології самого терміна “рецепція”, адже він отримав доволі широку практику застосування у науковому дискурсі, застосовується не тільки в правничій науці, а й у філології, культурології, психології, літературі, мовознавстві, музиці, історії тощо.

Термін “рецепція” (від лат. “*receptio*” – прийом, сприйняття) не має однозначного тлумачення у довідковій літературі. Так, одні словники пропонують розуміти його як ‘запозичення і пристосування певним суспільством соціологічних культурних форм, що виникли в іншій країні чи в іншу епоху’¹. Натомість “Новітній словник іноземних слів та висловів” пропонує розуміти під рецепцією ‘сприйняття правової системи та принципів іншої держави як основи національного права’². “Словник іншомовних слів” трактує термін “рецепція” у трьох значеннях: 1) запозичення певним суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншій країні або в іншу епоху; 2) запозичення однією державою

¹ Н Комлев, *Словарь иностранных слов* (ЭКСМО–Пресс 2000) 949; *Словник української мови, т 7: Поїхати-Приробляти* (Білодід І гол ред кол, Наукова думка 1976) 521.

² *Новейший словарь иностранных слов и выражений* (Современный литератор 2007) 701.

більш розвинутого права іншої держави; 3) здійснюване рецепторами сприйняття і перетворення енергії подразників на нервові збудження³.

Попри доволі широке використання у природничих (гуманітарних) науках, не існує усталеності та єдності термінологічного розуміння поняття “рецепція”, що ускладнює його застосування для позначення відповідних явищ чи процесів. При цьому існує велика кількість досліджень у різних галузях гуманітарних наук, де у назві використовується термін “рецепція”, але при цьому автори не подають його чіткого визначення, розуміння якого імпліцитно впливає із загального змісту дослідження, а тому його сприйняття переважно залежить від інтерпретації та уяви акцептора.

У юриспруденції також не спостерігається єдності доктринальних підходів до розуміння терміна “рецепція права”, хоча він і має досить давню історію застосування. У юридичних словниках, енциклопедіях та іншій довідковій літературі “рецепцію права” визначено як ‘запозичення і пристосування до умов будь-якої держави – права, розробленого іншою державою чи в попередню історичну епоху’⁴ або ‘процес взаємодії, запозичення, сприйняття будь-якої внутрішньодержавної правової системи принципів, інститутів, основних ознак іншої внутрішньодержавної (національної) правової системи’⁵. Спостерігається й амбівалентність розуміння рецепції права, а саме у широкому та вузькому розумінні. При цьому у широкому розумінні рецепцією права є усвідомлене запозичення та опанування багатств чужої культури з метою збагачення власної. А у вузькому – використання системи римського права в деяких країнах Західної Європи, особливо в Німеччині, починаючи з XII ст., що досягло вищого підйому в XV–XVI ст.⁶

Традиційно “рецепція” як загальноправовий феномен розглядається крізь призму рецепції римського права переважно представниками науки теорії держави і права, а також розуміється як процес відродження римського права у сучасних правових відносинах, що полягає у його запозиченні, сприйнятті, відборі, пристосуванні тощо. При цьому розуміння рецепції права виключно крізь призму дослідження еволюції впливу римського права на європейські правові системи не відображає сутність цього феномену.

Віддаючи належне та поважаючи думку прибічників традиційного розуміння рецепції права, вважаємо, що необхідно зважати на сучасні реалії життєдіяльності людства, швидкоплинний розвиток суспільних відносин, невідпинний процес глобалізації та інтернаціоналізації права,

³ Словник ініціомовних слів (Мельничук О ред, голов ред, Укр рад енцикл 1974) 675.

⁴ Большая советская энциклопедия, т 22: РЕМЕНЬ-САФИ (Прохоров А гл ред, Советская энциклопедия 1975) 67.

⁵ Большой юридический словарь (Сухарев А и Крутских В ред, Инфра-М 2001) 476.

⁶ Л Тихомирова и М Тихомиров, Юридическая энциклопедия (Юринформцентр 2002) 757.

саме тому у юридичної науки виникає потреба у розвитку та вдосконаленні класичних, традиційних доктрин, розширенні змістового навантаження вже існуючих правових категорій. Це явище отримало назву “полісемія” (від грец. *πολύς* – численний і *σημα* – знак) – багатозначність, полісемантизм, що дає змогу значно розширити номінативний потенціал мови без збільшення кількості лексичних одиниць⁷. До того ж, як зазначають представники філологічної науки, нині унаслідок постійного інформаційного впливу відбувається переосмислення деяких значень слів, їхня трансформація, що змінює когнітивно-інформаційну значущість лексем⁸. Тобто в цьому випадку маємо цілком виправдане семантичне переосмислення категорії “рецепція” в умовах адаптації її до сучасних потреб правової дійсності та юридичної науки.

Неоднозначність і дискусійність доктринальних підходів до інтерпретації юридичної категорії “рецепція” визначають її розуміння як: ‘запозичення чужоземного права’⁹, ‘процес сприйняття і пристосування до умов певної країни права, виробленого в іншій державі чи в попередню історичну епоху’¹⁰, ‘історичну форму правової акультурації’¹¹, ‘найповнішу форму навмисного, добровільного зближення правових систем’¹², ‘механізм правової мімікрії, шліфування права до об’єктивних реалій, до оновлених правовідносин’¹³, ‘запозичення системи загальних поглядів окремих спільнот людей чи суспільства в цілому стосовно засад (принципів) соціального, політичного, правового порядку’¹⁴ чи ‘організовану форму правового запозичення в процесі реалізації якої використовується елемент науковості у вигляді компаративістського обґрунтування перенесення правових елементів з одного національного правового середовища до іншого’¹⁵, ‘асиміляцію певним суспільством чужих культурних моделей’¹⁶ чи ‘спосіб узгодження норм міжнародного права і національного конституційного права’¹⁷.

⁷ *Українська мова: енциклопедія* (Русанівський В та інші редкол, “Українська енциклопедія” ім М П Бажана 2007) 524.

⁸ Т Толчєєва, *Сигніфікативні артефакти як структури знакової репрезентації етномовної свідомості* (Вид центр КНЛУ 2009) 185.

⁹ *Юридический словарь* (Братусь С гл ред, Госюриздат 1953) 575.

¹⁰ Г Азнагулова, ‘Рецепция права как форма взаимодействия национальных правовых систем’ (автореф дисс канд юрид наук, 2004) 10.

¹¹ Л Сокольская, ‘Рецепция как историческая форма правовой аккультурации (2014) 8 Актуальные проблемы российского права’ 1581–8.

¹² М Ансель, ‘Методологические проблемы сравнительного права (фрагменты)’ (2015) 5 Вестник университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА) 187–8.

¹³ М Марченко, *Курс сравнительного правоведения* (Городец-издат 2002) 88.

¹⁴ А Спиридонов, ‘Взаимодействие российского уголовного права с системами других государств: исторический аспект’ (2009) 3 Научный вестник Омской академии МВД России 40.

¹⁵ А Егоров, ‘Сравнительное правоведение и правовая рецепция’ (2013) 6 Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. Экономические и юридические науки 164.

¹⁶ В Томсинов, ‘О сущности явления, называемого “рецепцией римского права”’ (1998) 4 Вестник Московского университета. Серия 11: Право 4.

¹⁷ А Мутана, ‘Взаємодія конституційного та міжнародного права в умовах глобалізації’ (автореф дис канд юрид наук 2015) 173.

Висловлені позиції науковців лише підтверджують дискусійність розуміння досліджуваної правової категорії та актуалізують необхідність наукового пошуку в цій сфері.

Зарубіжні та вітчизняні дослідники тривалий час здійснюють спроби розробити оновлену доктрину, яка здатна була б описати процеси та явища, що відбуваються у процесі міждержавної взаємодії та характеризуються поширенням, переміщенням і запозиченням правових норм, інститутів, ідей, доктрин, концепцій. Саме тому особливої актуальності набуває проблема дослідження рецепції як муніципально-правового феномену та процесу, що полягає у сприйнятті, впровадженні та засвоєнні зарубіжного правового матеріалу (міжнародно-правової норми) національною системою муніципального права з метою її розвитку та модернізації.

Досить оригінальний зміст у розуміння рецепції вкладають Р. Робертсон і Ф. Летчер, які зазначають, що специфіка “рецепції” полягає у тому, що у ролі донора і реципієнта маються на увазі не тільки національні правові системи, а й суб’єктами рецепції визнаються окремі держави і Європейський Союз. Отже, рецепція, на їхню думку, – це форма правової європеїзації¹⁸.

Поступово зарубіжні дослідники роблять спроби інноваційного оновлення правової доктрини альтернативними термінами “правова акультурація”, “правова трансплантація”, “конституційна медицина”, “транспозиція”, “правова міграція”, “інфільтрація”, “правовий трансферт”, “дифузія права” тощо, які призначені відобразити процеси міждержавної взаємодії у сфері переміщення правових норм.

Узагальнюючи сучасні доктринальні інтерпретації, доходимо висновку, що рецепцію можна розглядати у кількох аспектах: по-перше, як сприйняття правом тієї чи іншої держави норм (положень) раніше існуючих держав. Тобто відбувається перенесення норм з одного історичного етапу розвитку правової системи на інший. По-друге, під рецепцією розуміється технічне прийняття відповідними органами державної влади норм права, які текстуально повторюють норми міжнародно-правових актів, сприяючи тим самим виконанню взятих на себе міжнародних зобов’язань. По-третє, рецепцію можна розуміти як нав’язування (змушування) прийняття норм права однією державою іншій унаслідок певного політичного тиску. По-четверте, під рецепцією можна також розуміти добровільне запозичення норм права певної держави у разі пробільності правового регулювання певного кола суспільних відносин.

Вважаємо, що розуміння рецепції виключно як запозичення чи текстуального перенесення сприятиме однобічному трактуванню цієї право-

¹⁸ R Robertson and F Lechner, ‘Modernization, Globalization and the Problem of Culture in the World-Systems Theory’ (1985) 2 Theory, Culture & Society 103–17.

вої категорії. Безумовно, доцільним у процесі дослідження рецепції буде розуміння її як муніципально-правового феномену та глобального процесу міждержавної взаємодії, що реалізується через сприйняття, впровадження та засвоєння зарубіжних ідей, доктрин, концепцій, норм, але за умови врахування національних правових традицій і звичаїв, особливостей національного менталітету, правової культури з метою збереження національної ідентичності.

Оригінальну термінологію для позначення явища переміщення права пропонує застосовувати Е. Оруку, який виділяє нюанси в окремих випадках мобільності переміщення права, такі як “щеплення”, “імплантація”, “повторне наповнення”, “взаємне запилення”, “подразнення”, “інфільтрація”¹⁹. Трапляється і така термінологія: “нав’язана рецепція”, “імпозиція за домаганням”, “крипто-рецепція”, “щеплення”²⁰, “перехресне запилення” (взаємне збагачення “*cross-fertilisation*”)²¹.

Свого часу новаторською та інноваційною стала теорія правових трансплантацій як найбільш ефективного джерела розвитку права, запропонована шотландським ученим-компаративістом А. Ватсоном. Відповідно до цієї теорії трансплантація передбачає пересадження правової норми чи системи права з однієї країни до іншої, при цьому, здійснюючи подібне запозичення, не обов’язково розуміти систему, з якої були запозичені норми права або інститути. Він навіть наполягав на тому, що правові норми не створюються спеціально для конкретного суспільства, в якому вони діють, а також на тому, що це не є предметом серйозного занепокоєння²². Тобто фактично зміст теорії правових трансплантацій полягає у запозиченні (перенесенні) правових норм чи інститутів без урахування правової культури, традицій, звичаїв.

Теорія правових трансплантацій стала найбільш суперечливою та дискусійною, але водночас передумовою визнання необхідності наукового пошуку в цій сфері. Опонентами теорії правових трансплантацій стали П. Легран, О.Канн-Фройд, Г. Тюбнер.

Не менш оригінальною є і концепція “правових контамінацій (забруднень)” (*contaminations*), запропонована П. Монатері. Відповідно до неї,

сенс запозичених правових інститутів залежить виключно від боротьби серед формантів приймаючої системи, яка майже завжди буде виробляти щось відмінне від оригіналу. До того ж ідеологія системи дуже часто є не просто національним продуктом, а забрудненням деяких національних особливостей іноземними <...> реальний правовий світ – це більше

¹⁹ E Örtücü, ‘Law as transposition’ (2002) 51 International & Comparative Law Quarterly 205–23.

²⁰ A Watson, *Legal Transplants: An Approach to Comparative Law* (University of Georgia Press 1974) 21; E Wise, ‘The Transplant of Legal Patterns’ (1990) 38 American Journal of Comparative Law.

²¹ J-I Mosquera Valderrama, ‘Legal transplants and comparative law International Law’ (2003) 2 International Law: Revista Colombiana De Derecho Internacional 274.

²² Watson (n 20).

світ забруднений, ніж світ, розділений на різні правові сім'ї, а зарубіжний правовий досвід є необхідною умовою становлення та розвитку національної системи права <...>²³.

Аналізуючи можливість метафоричного застосування терміна “правова трансплантація”, Е. Вайс зазначає, що ‘битва метафор не є “трансцендентним нонсенсом”, адже тільки досить прозора та містка лінза може вловити складність кросконституційної взаємодії”²⁴.

Рецепція у процесі розвитку та модернізації муніципального права

Рецепція як необхідна умова розвитку та модернізації муніципального права відіграє важливу роль у контексті сучасного процесу євроінтеграції та необхідності адаптації існуючої національної системи права до вимог європейської. Саме тому наукове обґрунтування доктринального концепту, оптимізації та підвищення ефективності механізму рецепції у муніципальному праві обумовлене теоретичною та практичною значущістю вказаної проблеми.

Для системного уявлення про рецепцію у муніципальному праві доцільним є визначення низки характерних ознак з урахуванням галузевої специфіки.

Насамперед варто зазначити, що рецепція – це об’єктивне явище правової дійсності і тривалий перманентний процес міждержавної взаємодії. Звісно, правові системи ніколи не існували автономно, проте “вільна торгівля правовими ідеями”²⁵ різко зросла за останні десятиліття, а міграція правових норм, безперечно, є “найпоширенішою формою правових змін”²⁶. Зокрема, становлення і розвиток інституту місцевого самоврядування та здійснення муніципально-правової реформи відбувається з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду Польщі, Чехії, Франції, Німеччини, Італії, Бельгії та ін.

Сутнісна характеристика рецепції у муніципальному праві виявляється у сприйнятті, впровадженні та засвоєнні різнопланового правового матеріалу як доктринального (ідеї, принципи, доктрини, концепції тощо), так і нормативного (правові норми, інститути, галузі тощо), а також міжнародних правових норм. При цьому варто зазначити, що механізм муніципально-правової рецепції може починатися від сприйняття доктринальної ідеї і завершуватися засвоєнням та ефективним функціонуванням муніципально-правової норми чи інституту. Наприклад, з моменту здобуття Україною незалежності відбувається усвідомлен-

²³ P. Monateri, ‘The “Weak Law”: Contaminations and Legal Cultures (Borrowing of Legal and Political Forms)’ (2003) 13 *Transnat’l L. & Contemp. Probs.* 575.

²⁴ Wise (n 20) 1.

²⁵ O. Kahn-Freund, ‘On Uses and Misuses of Comparative Law’ [1974] 1 (37) *The Modern Law Review* 10.

²⁶ A. Watson, *Legal Origins and Legal Change* (Hambledon Press 1991) 73.

ня необхідності побудови ефективної моделі місцевого самоврядування спочатку на доктринальному рівні, а вже потім, здійснюючи аналіз зарубіжного досвіду та враховуючи національні традиції, відбувається нормативне визначення умов функціонування цього інституту.

Варто зазначити, що можуть сприйматись не тільки зарубіжні правові ідеї, доктрини, норми тощо, а й міжнародно-правові норми, які з моменту ратифікації Верховною Радою України стають частиною національної системи законодавства. Тож виникає не тільки можливість, а й необхідність їх впровадження та засвоєння. Саме тому можна констатувати, що рецепція може мати як добровільний, так і вимушений (або примусовий) характер.

Проілюструємо викладене на такому прикладі. Після здобуття незалежності Україна, обираючи вектор зовнішньополітичного розвитку, спрямований на євроінтеграцію, 14 липня 1992 р. подала заявку на вступ до Ради Європи. Резолюцією (92) 29 від 23 вересня 1992 р. Комітет Міністрів доручив Парламентській Асамблеї Ради Європи (далі – ПАРЄ) підготувати відповідно до положень Статутної Резолюції (51) 30А висновок із цього приводу. За результатами розгляду ПАРЄ надала висновок від 26 вересня 1995 р. № 190 щодо заявки України на вступ до Ради Європи²⁷. Відповідно до нього Україні з боку європейської спільноти було висунуто низку умов, за виконання яких їй пропонується стати членом Ради Європи. Зокрема, протягом року з моменту вступу Україна зобов’язується прийняти низку нормативних актів відповідно до принципів Ради Європи у сфері законодавства, зокрема й конституційного, серед яких і необхідність прийняття Конституції та ратифікації Європейської хартії місцевого самоврядування²⁸. Процес ратифікації останньої²⁹ зайняв кілька років, але рецепція відбувається і до сьогодні.

Вимушений характер рецепції інституту місцевого самоврядування обмежений часом. Фактично відбувається в умовах неоднозначності розуміння правової природи місцевого самоврядування. Цьому сприяє термінологічна неоднозначність визначення сутності терміна “місцеве самоврядування” у вітчизняному законодавстві та у ратифікованій Європейській хартії місцевого самоврядування. До сьогодні точаться дискусії щодо адекватності трактування та перекладу терміна “*local authorities*” – або як “органу місцевого самоврядування”, або як “місцевої влади”.

²⁷ Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи від 26 вересня 1995 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590#Text> (дата звернення: 20.09.2020).

²⁸ Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text> (дата звернення: 20.09.2020).

²⁹ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 20.09.2020).

Ще однією ознакою рецепції в муніципальному праві є суб'єктний склад цього процесу. Більшість дослідників наголошують на односторонньому процесі рецепції, проте, як зазначає Д. Аджані, 'останнім часом усе частіше рецепція здійснюється з ініціативи сторони-донора <...>³⁰. Тому вважаємо, що рецепція, зокрема й муніципально-правова, може мати односторонній характер та відбуватися за ініціативи тільки країни-реципієнта або країни-донора, а також у деяких випадках може мати двосторонній (країна-донор – країна-реципієнт) або навіть багатосторонній (у процесі міждержавної взаємодії та досягнення консенсусу за допомогою міжнародних договорів) характер. У першому випадку рецепція відбувається у формі добровільного запозичення, наприклад, у процесі добровільного об'єднання територіальних громад активно використовується досвід Польщі, Чехії, Німеччини та інших країн, які вже пройшли цей шлях і досягли успіху. Якщо ж рецепція відбувається за ініціативи країни-донора, то може йтися про експансію у результаті окупації чи колонізації.

У другому випадку, коли мовиться про рецепцію міжнародно-правових норм чи міжнародного досвіду, суттєво розширюється суб'єктний склад цього процесу і можна говорити вже не тільки про переміщення правового матеріалу між окремими державами (країною-донором і країною-реципієнтом), а й про участь у цьому процесі урядових і неурядових міжнародних організацій, таких як Організація з безпеки і співробітництва в Європі, ПАРЕ, Рада Європи, Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи, Міжнародна спілка місцевих влад, Фундація українсько-польської співпраці (ПАУСІ), Асоціація європейських прикордонних регіонів (АЄПР), Всесвітня рада місцевих екологічних ініціатив та ін.

При цьому міжнародні організації сприяють процесу реформування місцевого самоврядування з урахуванням прогресивних ідей розвитку та функціонування цього інституту в зарубіжних країнах, але іноді їхній вплив має "нав'язливий" характер, що негативно позначається на ефективності процесу рецепції, а іноді може викликати і відторгнення реципієнтованого інституту (чи норми) правовою системою країни-реципієнта, адже відбувається без урахування особливостей національного менталітету, правосвідомості, традицій, звичаїв тощо.

Характерною ознакою рецепції в муніципальному праві також є її крестемпоральний характер, що виявляється у сприйнятті, впровадженні та засвоєнні зарубіжного правового матеріалу, створеного як у сучасну, так і в історичну епохи.

³⁰ Gianmaria Ajani, 'By Chance and Prestige: Legal Transplants in Russia and Eastern Europe' [1995] 1 (43) American Journal of Comparative Law 97.

Проілюструвати викладене можна на такому прикладі. Провідними сучасними концепціями розвитку муніципального права в зарубіжних країнах, які поступово запозичуються, сприймаються та впроваджуються у практику вітчизняного державотворення, є інститути електронного урядування, аутсорсингу, краудсорсингу, медіації та ін. Проте водночас сама ідея місцевого самоврядування має витoki з найдавніших часів. Власне, термін “*local self-government*” (місцеве самоврядування) до політико-правового обігу ввів ще у XIX ст. Р. фон Гнейст³¹. Принцип субсидіарності, на якому ґрунтується становлення місцевого самоврядування в Україні, також запропонував Й. Альтузіус³² ще у XVII ст. Ці приклади доводять, що муніципально-правова рецепція може мати транзитивний крестемпоральний характер і проявлятися у сприйнятті правового досвіду виробленого зарубіжною практикою державотворення у різні часи та епохи.

Магістральною ознакою рецепції є усвідомлений, вольовий характер, тобто рецепція будь-якої ідеї, доктрини чи зарубіжного досвіду на стадії впровадження реалізується за ініціативи органів публічної влади на підставі нормативного закріплення. Це означає, наприклад, що доктринальні дискусії про необхідність децентралізації та реформування системи місцевого самоврядування так і залишалися б у площині науково-теоретичного дискурсу без належного нормативного припису, яким у цьому випадку стала “Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні”³³. Навіть сама галузь “Муніципальне право” сформувалася у процесі рецепції, а у 2008 р. отримала офіційне закріплення через внесення Міністерством освіти і науки України змін до паспорта спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Варто зважати й на те, що рецепція спрямована на модернізацію муніципально-правових відносин і системи місцевого самоврядування, особливо в контексті інноваційних тенденцій розвитку інституційно-системних механізмів сприйняття новітніх правових ідей, принципів, норм із поступовим їх впровадженням, що базується на використанні нових науково-технічних винаходів у процесі підвищення ефективності функціонування окремих муніципально-правових інститутів.

Активний розвиток науково-технічного прогресу та перехід до інноваційно-орієнтованої економіки вимагає відповідної реакції з боку права як основного регулятора суспільних відносин. Поява нових економічних чи науково-технічних інновацій вимагає негайного закріплення від-

³¹ Див.: Р. Гнейст, *Правовое государство и административные суды Германии* (перс нем, тип В Безобразова и К° 1896).

³² Див.: Т. Панченко, *Принцип субсидіарності у сучасному демократичному розвитку* (Майдан 2011) 19–23.

³³ Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>> (дата звернення: 20.09.2020).

повідних фактичних обставин, які пов'язані з інноваціями у правових моделях, для того, щоб правова норма могла реагувати і спричиняти відповідні правові наслідки, що стосуються виникнення, зміни чи припинення правовідносин. У протилежному випадку правові норми залишатимуться індивідуальними до обставин реальної дійсності.

Останнім часом на муніципальному рівні активно реалізується рецепційована свого часу ідея концепції електронної демократії, розвивається інститут електронних звернень та електронних петицій; інноваційних інструментів муніципального управління "громадський бюджет", онлайн обговорення проєктів нормативно-правових актів та інших інструментів участі громадян у прийнятті управлінських рішень; запровадження електронних форм зворотного зв'язку на офіційних вебсайтах органів державної влади та місцевого самоврядування тощо³⁴.

Висновки. Узагальнюючи викладене, пропонуємо під рецепцією у муніципальному праві розуміти муніципально-правовий феномен і процес міждержавної правової взаємодії, що має крестемпоральний характер і полягає у можливості чи необхідності сприйняття, впровадження та засвоєння зарубіжних муніципально-правових ідей, доктрин, концепцій, норм, інститутів (міжнародно-правової норми) національною системою права з метою модернізації та розвитку системи місцевого самоврядування.

Проте слід пам'ятати про те, що іноді поряд зі сприйняттям конструктивних муніципально-правових інновацій до правової системи можуть проникнути і деструктивні новації, пов'язані зі зловживанням правом, які стають дестабілізуючим фактором правової модернізації і можуть навіть становити загрозу суверенітету та національній безпеці держави в інформаційній, екологічній, економічній, біологічній та інших сферах життєдіяльності.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Watson A, *Legal Transplants: An Approach to Comparative Law* (University of Georgia Press 1974) (in English).
2. Watson A, *Legal Origins and Legal Change* (Hambledon Press 1991) (in English).
3. Marchenko M, *Kurs sravnitel'nogo pravovedeniya* (Gorodets-izdat 2002) (in Russian).
4. Panchenko T, *Pryntsyp subsydiarnosti u suchasnomu demokratychnomu rozvytku* (Maidan 2011) (in Ukrainian).
5. Tolcheyeva T, *Syhnifikatyvni artefakty yak struktury znakovoyi reprezentatsiyi etnomovnoyi svidomosti* (Vydavnychy tsestr KNLU 2009) (in Ukrainian).

³⁴ Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#n14>> (дата звернення: 20.09.2020).

Edited and translated books

6. Gnejst R, *Pravovoe gosudarstvo i administrativnye sudy Germanii* (per s nem, tip V Bezobrazova i K^o 1896) (in Russian).

Encyclopaedias, dictionaries

7. *Bol'shaja sovetskaja jenciklopedija, t 22: REMEN''-SAFI* (Prohorov A gl red, Sovetskaja jenciklopedija 1975) (in Russian).
 8. *Bol'shoj juridicheskij slovar'* (Suharev A i Krutskih V red, Infra-M 2001) (in Russian).
 9. *Juridicheskij slovar'* (Bratus' S gl red, Gosjurizdat 1953) (in Russian).
 10. Komlev N, *Slovar' inostrannyh slov* (JeKSMO–Press 2000) (in Russian).
 11. *Novejšij slovar' inostrannyh slov i vyrazhenij* (Sovremennyj literator 2007) (in Russian).
 12. *Slovyk inshomovnykh sliv* (Melnychuk O red, holov red, Ukr rad entsykl 1974) (in Ukrainian).
 13. *Slovyk ukrainskoi movy, t 7: Poikhaty-Pryroblaty* (Bilodid I hol red kol, Naukova dumka 1976) (in Ukrainian).
 14. Tihomirova L i Tihomirov M, *Juridicheskaja jenciklopedija* (Jurinformcentr 2002) (in Russian).
 15. *Ukrainska mova: entsyklopediia* (Rusanivskiy V ta inshi redkol, "Ukrainska entsyklopediia" im M P Bazhana 2007) (in Ukrainian).

Journal articles

16. Ajani G, 'By Chance and Prestige: Legal Transplants in Russia and Eastern Europe' [1995] 1 (43) *American Journal of Comparative Law* 97 (in English).
 17. Kahn-Freund O, 'On Uses and Misuses of Comparative Law' [1974] 1 (37) *The Modern Law Review* 10 (in English).
 18. Monateri P, 'The "Weak Law": Contaminations and Legal Cultures (Borrowing of Legal and Political Forms)' (2003) 13 *Transnat'l L. & Contemp. Probs.* 575 (in English).
 19. Öricü E, 'Law as transposition' (2002) 51 *International & Comparative Law Quarterly* 205–23 (in English).
 20. Robertson R and Lechner F, 'Modernization, Globalization and the Problem of Culture in the World-Systems Theory' (1985) 2 *Theory, Culture & Society* 103–17 (in English).
 21. Valderrama J-I Mosquera, 'Legal transplants and comparative law *International Law*' (2003) 2 *International Law: Revista Colombiana De Derecho Internacional* 274 (in English).
 22. Wise E, 'The Transplant of Legal Patterns' (1990) 38 *American Journal of Comparative Law* (in English).
 23. Ansel' M, 'Metodologicheskie problemy sravnitel'nogo prava (fragmenty)' (2015) 5 *Vestnik universiteta imeni O. E. Kutafina (MGJuA)* 187–8 (in Russian).
 24. Egorov A, 'Sravnitel'noe pravovedenie i pravovaja recepcija' (2013) 6 *Vestnik Polockogo gosudarstvennogo universiteta. Serija D. Jekonomicheskie i juridicheskie nauki* 164 (in Russian).
 25. Sokol'skaja L, 'Recepcija kak istoricheskaja forma pravovoj akkul'turacii (2014) 8 Aktual'nye problemy rossijskogo prava' 1581–8 (in Russian).
 26. Spiridonov A, 'Vzaimodejstvie rossijskogo ugolovnogogo prava s sistemami drugih gosudarstv: istoricheskij aspekt' (2009) 3 *Nauchnyj vestnik Omskoj akademii MVD Rossii* 40 (in Russian).
 27. Tomsinov V, 'O sushhnosti javlenija, nazyvaemogo "recepciej rimskogo prava"' (1998) 4 *Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 11: Pravo* 4 (in Russian).

Theses

28. Aznagulova G, 'Retseptsiya prava kak forma vzaimodeystviya natsional'nykh pravovykh system' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2004) (in Russian).
 29. Mutana A, 'Vzayemodiya konstytutsijnogo ta mizhnarodnoho prava v umovakh hlobalizatsiyi' (dys kand yuryd nauk, 2015) (in Ukrainian).

RECEPTION IN MUNICIPAL LAW

ABSTRACT. The present state formation in Ukraine is accompanied by the dynamic process of reforming the legal system towards the decentralization of power, by the gradual renewal of the institutional design of the constitutional mechanism of public authority, by highlighting municipal authority as a separate type of public authority. This process is accompanied by the reception of certain ideas, concepts, doctrines, institutions, and norms by Ukrainian municipal law. Researching on the problem of reception by Ukrainian municipal law is urgent today and requires to doctrinally define and develop a whole new concept of state formation.

The aim of the article is to study the essence and content of reception as a general theoretical and municipal legal phenomenon and to determine the doctrinal definition of reception in municipal law through distinguishing its characteristics taking into account the features of the municipal law field and its prognostic trends.

It is stated that modern doctrinal approaches to the concept of reception suggest considering it in four digits: first, as the perception of norms (provisions) of states having been existed by any national legal system; secondly, as a process of technical adoption of norms, textually repeating the norms of international law, by public authorities; thirdly, as the imposition (coercion) to adopt a norm by any state to another one with some political pressure; fourthly, as voluntary borrowing norms of a particular state in the event of a gap in the legal regulation of a range of social relations.

It is substantiated that the mechanism of municipal legal reception begins with the perception of the doctrinal idea and ends with the adoption and effective functioning of a municipal norm or institution.

In the process of composing a doctrinal definition and developing a systematic idea of the essence of reception in municipal law, it is suggested to distinguish a number of characteristics, such as: 1) it is a municipal legal phenomenon and a global process of the interaction between states; 2) in the process of reception, international norms can also be perceived; 3) it may be unilateral, taking place at the initiative of only the recipient country or the donor country, and in some cases it may bilateral (at the initiative of both countries) or multilateral (in the process of adopting international norms); 4) it has a cross-temporal nature, manifested in the perception, implementation and adoption of foreign legal material, having been created nowadays or in the past; 5) it has a deliberate and volitional nature, i.e. the mechanism of implementation has to take place at the initiative of public authorities on the basis of normative consolidation; 6) its aim is to promote the development and modernization of municipal law, although it can have both constructive and destructive legal consequences.

As a result of the study, it is proposed to understand “reception in municipal law” as a municipal legal phenomenon and a process of legal interaction between states, which has a cross-temporal nature and consists in the ability or necessity of perceiving, implementing and adopting foreign municipal legal ideas, doctrines, concepts, norms, institutions (or international norms) by a national legal system in order to modernize and develop the system of local self-government.

KEYWORDS: reception in municipal law; local self-government; municipal authority; decentralization; eurointegration.